

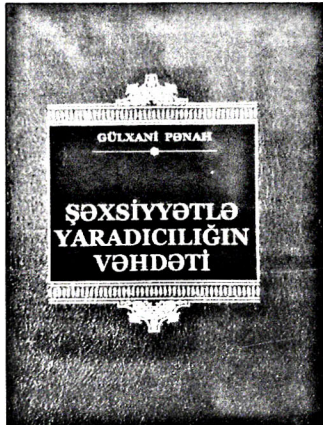
Əvvəli II-ci səhifədə

Q.Paşayev aşığın qızı Maralla birlikdə tərtib etdiyi "Qoca Azaflıyam" (Bakı. "Təhsil", 2007, 760 səh.) kitabında ilk dəfə olaraq hər şeir şəkildən əvvəl həmin növ haqqında yaradıcı şəkildə məlumat verir. Aşıq yaradıcılığı tarixində ilk dəfə olaraq gəraylı, qoşma, təcnis, müxəmməs, divanı, vücudnamə, sicilləmə, ustadnamə, cahannamə və s. kimi aşıq şeir şakillərində hər bölmədən əvvəl onun şəkli xüsusiyyətləri barədə qısa məlumat verildi, həmin şeir şakillində Azaflının xidmətləri açıqlandıqı dəyərləndirilir". Mənim yadıma gəlir; Bakıda M.Azaflının böyük yubileyi keçirildi. Həmin yubileydə görkəmli yaradıcı aşığın "Qoca Azaflıyam" adlı çox mötəbər bir kitabı da təqdim edildi. Azərbaycan ədəbi mühiti, görkəmli söz-sənət adamları həm Mikayıl Azaflı haqqında xatirələrini danışdılar, həm də nəşr olunan kitabın məziyyətlərini yüksək qiymətləndirdilər.

Əlbəttə, görkəmli Azərbaycan aşığının belə bir mötəbər kitabının araya-orsəyə gəlməsi məxsusi olaraq Q.Paşayevin adı ilə bağlıdır. Q.Paşayev M.Azaflının poetik irsinin bədii məziyyətlərini kifayət qədər yüksək dəyərləndirmişdi və bu barədə G.Pənəh çox obrazlı şəkildə mülahizələrini öz tədqiqatında əks etdirir: "Əsasən 3-5 bənddən ibarət, "aşiq poeziyasının ən oynaq və axıcı şəkli" olan gərayılın qoşma ilə oxşar və fərqli keyfiyyətlərini, onların şəkli xüsusiyyətlərini açır; Har iki şeir şakillinin son bəndində müəllifin adı və ya təxəllüsü verilir, buna "məhürbənd" və ya "tapşırma" deyilir. "Fərq ondadır ki, gərayılı səkkiz, qoşma on bir hecadan ibarət olur". Har ikisinin qafiyə quruluşunun eyni olduğunu açıqlanır". Zənnimizcə aşıq yaradıcılığının ən müxtəlif tərəflərinə münasibət baxımından bu qeydlər əhəmiyyət kəsb edir. Q.Paşayev söz sənətinin inceliklərinə vafiq olan alimdir. Onun qəlbi, ruhu sazla çox bağlıdır. O təkcə Azaflı haqqında yox, Azərbaycanın digər aşıqlar haqqında da ardıcıl və dəyərli yazılarla çıxış edib. XX əsrin məşhur aşıqlarının adlarını çəkərək biz onun zəngin mədəni mühitini hiss edirik və bunu G.Pənəh məxsusi olaraq tədqiqatında diqqətə çəkir. Onun tədqimatında adları çəkilən aşıqlar sıradan adlar kimi xatırlanmır. Onların hər biri haqqında Q.Paşayevin gözəl məqalələri var. G.Pənəh Q.Paşayevin görkəmli aşıqlar haqqında qənaətlərini diqqətdən keçirərək yazır: "Əkbərin bülbülü susduran sasi" məqaləsində "aşıqlar beşiyi" kimi tanınan, Tovuzun Bozalqanlı kəndində yetişən Aşıq Hüseyn Bozalqanlı, Aşıq Qədir, Xəyyat Mirzə, Aşıq Mikayıl Azaflı, Aşıq Hüseyn Dəmirçi, Aşıq Mahmud, Aşıq Ələsgər kimi adlı-sanlı aşıqlarla bir kənddə doğulub, saz-söz əlində boyu-başa çatmış, "sənət yolu uğurlu olmuş, zil və məlahətli səsi ilə" saz-söz xiridarlarının qəlbində yer tapmış Aşıq Əkbər yaradıcılığı barədə məlumat verir. Aşıq Əkbərin poeziyasında used aşıqların yaradıcılığına xas olan bütün şeir şakillərinə rast gəlinir. Q.Paşayev "buradakı qoşmalar, gərayıllar, gözəlləmələr, təcnis, müxəmməs, divanilər, ustadnamələr və s. cilalanmış, rəvan dillə qələmə alınmış poeziya nümunələridir" - deyir". Burada çəkilən adlar sazımız və sözüümüzün dəyər zirvəsi olan adlardır. Bu adların hər birinin arxasında çox görkəmli sənət nümayəndələri var, söz xiridarları var. Biz Q.Paşayev ona görə ruhən, sevgi ilə qarşılayırıq ki, o, xalqın sevimlisi olan sənətkarları özü də sevərək tərənnüm edir. G.Pənəh da Q.Paşayevin məhz aşıq sənəti ilə bağlı tədqiqatlarına elə bu yəndən yanaşır. Elə

"QƏZƏNFƏR PAŞAYEV VƏ AZƏRBAYCAN FOLKLORŞÜNASLIĞI" Gülxani Pənəhin tədqiqatları əsasında

aşıqlar var ki, biz Q.Paşayevin yaradıcılığını öyrənərkən onların nəyə qadir olduqlarını, kimliklərini daha yaxından dərk edirik. G.Pənəh məhz bu məqamı nəzərə alaraq görkəmli alimin qeydlərini bir sənət fədasinin sözü verdiyi dəyər kimi bizə çatdırır: "Q.Paşayev onun tərənnüm obyektlərini qruplaşdırır. Doğma Azərbaycanına vurğun sənətinin sənətkarlıq keyfiyyətlərini üzə çıxarır. Əlimərdanlı Aşıq Xanların yaradıcılığını, ifaçılıq qabiliyyətini, "çalıb-oxumağını, ifasında poeziya nümunələrini, ustadnamələri, rəvan və bəlağətli nitqini dinlədikdə, musiqiyə uyğun hərəkətlərini müşahidə etdikdə bir daha dərk edirik ki, "dahi Üzeyir bəyin dediği kimi aşıq sənəti elə sənət əlmidir ki, burada müğənninin də, şairin də, bastakının da, raqqasın da, bədii qiraətçilərin də istənilən qədər payı vardır". Qəzənfər Paşayev müasirlərinə xüsusi diqqət edən alimdir. Özü də təbiət etibar ilə çox qayğıkeç, diqqətçil, sözü sənətkara yüksək qiymət verməyə yönəlik alimdir. O, ilk növbədə öz müasirlərinə diqqət göstərdiyi kimi öz həmyerlilərinə də, yaxın mühitədə olanlara da xüsusi münasibət bildirməyi, onların yaradıcılıqlarının təbliğ olunmasına diqqət

göstərməyi özünə borc bilən alimdir. Biz onun tədqiqatlarında çox istedadlı aşıqların təqdir olunmasını müşahidə edirik. G.Pənəh bu məqamla bağlı qeydlərində yazır: "Tarixə çevrilən iki görüş" məqaləsində Tovuz aşıq məktəbinin yetirməsi Çopur Ələsgərin gur, məlahətli səsinə, səhnə davranışına, ilhamla yazılmış, ürəklərə yatan, vətənə, ustad sənətkarlara, əzizlərinə, sənət dostlarına həsr etdiyi şeirlərdə "bəşəriyyət və səmimiyyət də qırmızı xətt kimi" keçdiyini, canlı təbiət təsvirlərini dəyərləndirir". Göründüyü kimi burada biz Aşıq Xanların adına rast gəlirik. Məşhur Çopur Ələsgəri bir növ yaxından görürük və Üzeyir bəyin dediği kimi həm oxuyan, həm də yaradan sənətkarları müşahidə edirik.

Qəzənfər Paşayev, ümumiyyətlə, aşıq-söz sənətinin ən müxtəlif tərəflərinə həmişə diqqətli olub. İctimai həyatımızda aşıq birlikləri, hətta qadın sənətkarların birlikləri də onun diqqətindən kənar qalmayıb. Məşhur Aşıq Pəri məclisini Qəzənfər Paşayev ardıcıl olaraq izləyib. Söz sənətimizə, mədəniyyətimizə bu məclisin necə böyük təsir göstərdiyini, xüsusi töhfələr verdiyini öz yazılarında qeyd edib. G.Pənəh da məhz onun Aşıq Pəri məclisi ilə bağlı düşüncələrinə özünəməxsus yanaşma ilə işiq tutur: "Kəsməkəşli yolun yolçusu" məqaləsində "Aşıqlar Birliyi" nəzdində "Aşıq Pəri" məclisini yaradan qəlbi və ruhu ilə ozan sənətinə bağlı olan Narinc Xatunun həm müasiri olan, həm də keçmişdə yaşayıb-yaradan qadın aşıq və el şairlərinin ədəbi irsini toplaması, tədqiqi və çapı ilə bağlı fəaliyyətinə dəyərli tədqiqatlar. Aşıq sənətinin sirlərinə dərinləndirən bələd olan Narinc Xatunun bir çox el aşıqları və şairləri ilə deyişmələri, "Azaflı və Narinc Xatun" dəstəsinin yaranmasında rolu, onun aşıqların repertuarından düşməyən qoşma, gəraylı, təcnis və ustadnamələri, geniş yaradıcılıq imkanları - mənsur hekayələri, bayatları, uşaq şeirləri araşdırılır". Təkcə elə bu qeydlər göstərir ki, görkəmli alim Narinc xatunun yaradıcılığına necə qayğı ilə

yanaşır. Onun qadın sənətkarları ətrafına cəm edərək mükəmməl və məclis yaratmasını xüsusi bir şöqlə təqdir edir. G.Pənəh da bu məqamları unutmur.

Onu da qeyd edək ki, Q.Paşayev görkəmli aşıqların yaradıcılığını həmişə diqqətdə saxlayıb. G.Pənəh onun Aşıq Şəmşirə münasibətini də unutmur və göstərir ki, alim saz-söz sənətinə bütün varlığı ilə bağlı bir sənətkardır.

Görkəmli Azərbaycan aşıqlarının yaradıcılıq yolunu işıqlandıran yazılarla Qəzənfər Paşayev aşıq sənətimizi, saz sənətimizi həmişə diqqət mərkəzində saxlayıb. G.Pənəh da öz tədqiqatlarında böyük alimin irsini xüsusi diqqətlə izləyir. Məşhur aşıqların sənət yoluna alimin verdiyi dəyəri bir can yangısı ilə tədqiqatə cəlb edir: "Professor Qəzənfər Paşayev Aşıq Şəmşir yaradıcılığına dair sanballı məqalələr müəllifdir. Araşdırmalarından, təhlil və tədqiqatlarından görürük ki, Q.Paşayev el sənətinə, xalq ədəbiyyatına dərin təllərlə

bağlı olan alim, həm də saz-söz xiridarıdır. O, poeziya əlminə vurğundur. Professor Qəzənfər Paşayev Şirvan aşıq məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Aşıq Şakir Hacıyeva həsr etdiyi "Sasinin xiffətini çəkdiyim sənətkar" məqaləsində Şakirin aşıq sənətinə verdiyi töhfələrdən söz açır. Aşıq Şakirin məktəb yaratdığı xüsusi vurğulayır. Qəzənfər Paşayev cavanlıq illərinin dostu Aşıq Aydın Çobanoğlunun poetik irsini çinə alan "Ömrün etməyəcək vəfa dedilər" (Bakı, "Elm və təhsil", 2014, 448 səhifə) adlı kitabı tərtib edərək, "Ömrün vəfa etmədiyi aşıq-sair" adlı geniş ön sözlə çapına nail olmuşdur. Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirmiş Aydın Çobanoğlu geniş dünyagörüşünə malik idi. Aşıq sənəti və aşıq yaradıcılığına dair sanballı məqalələr müəllifi idi. Tovuzlu Aşıq Nəcəfin həyat və yaradıcılığında tədqiqat işi yazmışdı. Aydın Çobanoğlu Aşıqlar Birliyinin sədr müavini idi. Təəssüf ki, qırx iki yaş olanda (1951-1993) fəjri şəkildə dünyasını dəyişdi". Bu qeydlərdə biz Şakirin obrazını görürük, Aydın Çobanoğlunun parlaq siması ilə qarşılaşıq, tovuzlu Aşıq Nəcəfi görürük. Bu sənətkarların hər biri sözün hoqqi mənasında xalqın sevimlisi olan simalr idi. Onları unutmayaq olmaz. Qəzənfər Paşayevin tədqiqatları bu sənətkarların yaradıcılığının ən ümdə xüsusiyyətlərinə işiq salır. Bizə onları bir daha fərdi xüsusiyyətləri ilə tanıdır. G.Pənəh da məhz görkəmli alimin söz-sənət yolundakı böyük xidmətlərini öz monoqrafiyasında ayrıca bir fəsillə dəyərləndirə bilər.

G.Pənəh Qəzənfər Paşayevin bir sıra elmi məqalələrini də yada salır. "Korəm yangısı ilə aşıq poeziyasının açılmamış qatı" və s. kimi məqalələrinin adlarını çəkir. Bununla da oxuculara anladır ki, Q.Paşayev aşıq yaradıcılığının tədqiqatı ilə təsadüfən yox, bütün varlığı ilə, bütün gücü ilə məşğul olub.